

ΕΙΡΗΝΗ ΝΙΚΟΛΑΚΗ-ΚΑΛΑΜΑΡΗ

Η καρδιά του κόσμου

Ιστορικό μυθιστόρημα

ΚΕΔΡΟΣ

Ειρήνη Νικολάκη-Καλαμάρη: *Η καρδιά του κόσμου*

ISBN 978-960-04-5379-9

Επιμέλεια-Διόρθωση: Κατερίνα Λελούδη
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© *Ειρήνη Νικολάκη-Καλαμάρη, 2024*

© *Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2024*

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

*Στον αδερφό μου
Στη Χίο τη μυριάνθιστη*

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Απρόσμενο ταξίδι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η τοιχογραφία

Ρώμη, 1609

Είχε ξημερώσει. Από το ψηλό και στενό παράθυρο του κάστρου, ο Ιταλός ζωγράφος Φραντσέσκο Αλμπάνι αγνάντευε τον ορίζοντα, τυλιγμένο σε μια τρυφερή καταχνιά. Το φεγγάρι αρμένιζε ακόμα στον ουρανό, ενώ κάτω χαμηλά, στις παρυφές του κάστρου, η θάλασσα, ακύμαντη, έπαιρνε ένα γλυκό μενεξεδί χρώμα, σαγηνευτικό. Μυρωδιές μαυλιστικές από γιασεμί και ανθούς ταξίδευαν στους αιθέρες και από κάπου μακριά ακούγονταν ο ήχος μιας καμπάνας και το λάλημα ενός πετεινού που καλωσόριζε την ημέρα. «Βρίσκομαι στην καρδιά του κόσμου», αναφώνησε γοητευμένος από την εξαισία αρμονία της φύσης και έκλεισε τα μάτια για να την απολαύσει, να την αιχμαλωτίσει με όλες τις αισθήσεις του. Δεν πρόφτασε. Ένας παράξενος ήχος τον ξάφνιασε. Με όλη του την προσοχή σε επιφυλακή, αφουγκράστηκε. «Βούκινο», ψιθύρισε. Ύστερα ακούστηκε και δεύτερος ήχος, πιο κοντινός, που συνόδευε τον πρώτο, και στη συνέχεια κι άλλοι ήχοι από ποδοβολητό αλόγων.

Σε λίγο, κάτω από το παράθυρό του διάβαινε μια συνοδεία από σιδερόφραχτους καβαλάρηδες, με κράνη κωνικά στο κεφάλι, που κατέβαιναν μέχρι τα φρύδια. Κρατούσαν μακριά κοντάρια με μεταξωτά φλάμπουρα που ανέμιζαν στο απαλό αεράκι, ενώ τα σπαθιά τους, μεγάλα και βαριά, ήταν περασμένα λοξά, κρεμασμένα από το ατσάλινο πλέγμα του στήθους. Οι λόγχες τους

άστραφταν στις πρώτες αχτίδες του ήλιου. Στη μέση της συνοδείας, καθομένη πάνω σε άσπρο άλογο με πολυτελή σέλα, ήταν μια γυναίκα. Το πρόσωπό της ήταν μισοκρυμμένο κάτω από ένα μαύρο αραχνοῦφαντο βέλο, που ήταν κεντημένο με μαργαριτάρια, το ίδιο που ήταν ριγμένο στα μαλλιά της, δίνοντάς της όψη αινιγματική. «Η αρχόντισσα του κάστρου», είπε φωναχτά ο Φραντσέσκο και παρατήρησε την πλούσια φορεσιά της. Το σταχτί ταφταδένιο φόρεμά της το σκέπαζε μια βελούδινη βαθυπράσινη μπέρτα, με ένα οικόσημο κεντημένο αριστερά στο πλάι με νήμα χρυσαφένιο.

«Σίγουρα είναι αργασμένο με φύλλα χρυσοῦ», μουρμούρισε έκθαμβος. Το βούκινο ήχησε δυνατά και οι βαριές σιδερόπορτες του κάστρου άνοιξαν διάπλατα. Η συνοδεία βγήκε έξω αργά, επιβλητικά, και στάθηκε πάνω από το χείλος της τάφρου που περιέβαλλε το φρούριο και ήταν γεμάτη με θαλασσινό νερό. Ένας ιππότης χωρίς κράνος, με πυκνά σγουρά μαλλιά, βοήθησε την αρχόντισσα να ξεπεζέψει, τη σήκωσε στα χέρια σαν πούπουλο και έπειτα την απόθεσε κάτω απαλά. Κοπέλες της ακολουθίας της, ντυμένες με ωραία φορέματα, την περιστοίχιζαν κρατώντας στα χέρια κάνιστρα ξέχειλα από ρόδα και ανέμελα άρχισαν να ραίνουν την τάφρο. Η αρχόντισσα με αβρές, αέρινες κινήσεις ανασήκωσε το βέλο, πήρε μερικά ρόδα, έσκυψε ελαφρά και τα 'ριξε στο νερό. Το ουρλιαχτό της έσκισε τον αέρα. Στη ρυτιδωμένη επιφάνεια του νερού, που είχε μετατραπεί σε ματωμένο βούρκο, αντί για ρόδα, αργοσάλευαν εφιαλτικά κομμένα ανθρώπινα κεφάλια. Τα μάτια τους, βγαλμένα από τις κόγχες, κοιτούσαν ασάλευτα. Η κραυγή του στριγκή, διαπεραστική, τον ξύπνησε. Ριγούσε σύγκορμος. «Ω Μαντόνα», αναφώνησε.

Ήταν το δεύτερο συνεχόμενο βράδυ που έβλεπε το ίδιο όνειρο. Ότι βρισκόταν στη Χίο. Στο άγνωστο για κείνον νησί του Αιγαίου πελάγους. Ωστόσο δεν απόρησε. Χαμογέλασε. Γνώριζε την αιτία. Δεν ήταν μόνο η ξακουστή ομορφιά του τόπου που σίγουρα του

ασκούσε μεγάλη έλξη και τον δελέαζε να τον γνωρίσει, αλλά και όσα είχε ακούσει πρόσφατα από τον προστάτη του Βιτσέντσο Ιουστινιάνη Λόγγο, που τον είχαν συγκλονίσει. «Δεν μου μένει παρά να πάω στο νησί», μονολόγησε, συνεχίζοντας να χαμογελά αμήχανα, αν και εκείνη τη στιγμή η σκέψη άρχισε να ωριμάζει. «Θα πρέπει να ενημερώσω τον κόμη», ψιθύρισε και το χαμόγελο έσβησε από τα χείλη του. Σοβαρεύτηκε και αναπόλησε τα γεγονότα των τελευταίων ημερών.

Δεν είχε περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα από τότε που είχε ολοκληρώσει την εργασία στο Μπασάνο Ρομάνο, το ανάκτορο του κόμη. Επί δύο χρόνια φιλοτεχνούσε την οροφή της μεγάλης αίθουσας του παλατιού με θέματα την πτώση του Φαέθωνος και το Συμβούλιο των Θεών. Ο προστάτης του, απόλυτα ικανοποιημένος από αυτό που αντίκρισε, του πρότεινε να αναλάβει και τοιχογραφίες. «Τα θέματα που θα ζωγραφίσεις τα αφήνω στην κρίση σου, εκτός από ένα που θα είναι δικής μου επιλογής», του είπε και του ζήτησε να απεικονίσει τον πρόγονό του Ιωάννη Ιουστινιάνη Λόγγο, τη στιγμή που πληγώνεται πολεμώντας πάνω στα τείχη της Κωνσταντινούπολης.

«Ο Ιωάννης είχε πολεμήσει πλάι στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Παλαιολόγο καθ' όλη τη διάρκεια της πολιορκίας. Ο πρόγονός μου ήταν ένας από τους λίγους άξιους ηγέτες που γνώρισε η Ιστορία. Υπήρξε γίγαντας και ημίθεος, ξέπλυνε με το αίμα του την ντροπή της Γένοβας, που στάθηκε αμέτοχη στην πολιορκία της χριστιανικής Πόλης και δεν έστειλε βοήθεια. Υπερασπίστηκε την τιμή των πολεμιστών, τη ρωμοσύνη και τον χριστιανισμό. Μόνος του χρηματοδότησε και οργάνωσε στρατιωτική αποστολή και τέθηκε επικεφαλής επτακοσίων ένοπλων Γενοατών και Χιωτών για να ενισχυθεί η αμυντική δύναμη της Πόλης. Ο Ιωάννης ήταν γεννημένος στο νησί της Χίου και είχε ιστορικές καταβολές. Αλλά θα σου πω περισσότερα όταν εμπλουτίσω κι εγώ τις γνώσεις μου»,

τον διαβεβαίωσε και το βλέμμα του πλημμύρισε περηφάνια για τον ηρωικό πολεμιστή, «αν και η αλήθεια είναι ότι δεν γνωρίζουμε πολλές λεπτομέρειες για τη δράση του».

Στη συνέχεια τον λόγο πήρε ο Φραντσέσκο· του μίλησε με ειλικρίνεια:

«Η εμπιστοσύνη σου προς τις ικανότητές μου με τιμά και με συγκινεί και σ' ευχαριστώ ολόθερμα. Όμως οφείλω να παραδεχτώ πως για το συγκεκριμένο ιστορικό θέμα γνωρίζω ελάχιστα. Λυπάμαι, αλλά πρέπει να αρνηθώ την προσφορά σου. Η τέχνη είναι όραμα και γνώση. Απαιτεί ανάκληση ερεθισμάτων, προσπάθεια της μνήμης. Πρώτα τροφοδοτείται η σκέψη και μετά γίνεται αίσθημα, ζωγραφιά με δύναμη και ζωντάνια. Να ξέρεις ότι για τον ζωγράφο η ποικιλία εντυπώσεων και εικόνων που δημιουργούνται στη σκέψη είναι πρόκληση. Συναισθήματα... συγκινήσεις... Εγώ αντλώ γνώσεις από παντού».

Ο κόμης επιδοκίμασε τα λόγια του συνομιλητή του χαμογελώντας.

«Όλα αυτά που μου ανέφερες είναι ορατά στη ζωγραφική σου. Όσο για την έλλειψη γνώσεων, δεν θα υπάρξει πρόβλημα. Είμαι πρόθυμος να σου διηγηθώ διάφορα γεγονότα, προκειμένου να εμπνευστείς. Αυτή την απεικόνιση, Φραντσέσκο», του ομολόγησε, «την ονειρεύομαι από παλιά και περίμενα υπομονετικά τις κατάλληλες συνθήκες για να πάρει σάρκα και οστά. Η εργασία σου στην οροφή είναι αριστούργημα. Πιστεύω ότι συνιστά θεμελιώδες βήμα για τις υψηλές προδιαγραφές που απαιτεί η πιστή ζωγραφική απεικόνιση ενός ιστορικού θέματος. Παρ' όλα αυτά, φίλε μου, δεν θέλω να σε πιάσω. Όταν είσαι έτοιμος, αποφασίζεις».

Δεν χρειάστηκε να το σκεφτεί πολύ. Ο κόμης τον είχε πείσει. Ο Βιτσέντσο, συν τοις άλλοις, ήταν και δεινός αφηγητής. Σκηνές και εικόνες από τη διήγησή του παρέμεναν στον νου του ολοζώντανες.

Μία από τις επόμενες μέρες, καθώς ο ήλιος σιγά σιγά έδυε,

οι σκιές μάκραιναν και όλα λούζονταν από ένα απαλό βελούδινο φως, ο κόμης άρχισε να διηγείται τα περασμένα.

«Διανύουμε το 1609. Πόσα χρόνια έχουν περάσει από το 1566, τότε που οι Τούρκοι κατέλαβαν το νησί;» Έθεσε την ερώτηση στον εαυτό του, για να δώσει την απάντηση ο ίδιος. «Σαράντα τρία. Έντεκα χρονών ήμουν τότε. Τα είχα κλείσει και βάδιζα στα δώδεκα. Είναι όλα καταγεγραμμένα εδώ», είπε συγκινημένος, βάζοντας το δάχτυλο στον κρόταφο. «Από το 1346 η Χίος αποτελούσε επίσημα κτήση της Γένοβας. Αλλά, για να πούμε και την αλήθεια, πολλά χρόνια πριν, και συγκεκριμένα από το 1261 με τη συνθήκη του Νυμφαίου, ο Βυζαντινός αυτοκράτορας, με χρυσόβουλο, είχε παραχωρήσει προνόμια, ένα είδος εμπορικής σύμβασης, στους Γενουάτες εμπόρους που ήταν εγκατεστημένοι στο νησί.

»Η Χίος...» μουρμούρισε και το βλέμμα του ταξίδεψε μακριά. «Εκεί γεννήθηκα. Εκεί είδα αίμα να τρέχει και να σκοτώνει την παιδική μου αθωότητα. Λέω πως τις περισσότερες συμφορές του νησιού τις προκάλεσε το μαστίχι. Πολύτιμο, πλουτοφόρο και επίζηλο προϊόν. Ασφαλώς κρίσιμο ρόλο έπαιξαν η προνομιακή της θέση – καταμεσής του αρχιπελάγους – και η φημισμένη καλλονή της. Νυχθημερόν λούζεται από τα μύρα της και φεγγοβολά από ένα εκθαμβωτικό γαλάζιο. Θυμάμαι πότε πρωτάρχησε να θαμπώνει το γαλάζιο της στα μάτια μου – αργότερα έσβησε εντελώς –, τότε που φάνηκαν εκείνοι οι οιωνοί, που έμοιαζαν με προάγγελους κακού, σαράντα μέρες πριν από την άλωσή της από τους Τούρκους. Θυμάμαι τα σιγανά κρυφομιλήματα στις κόγχες και στα δώματα, συχνά και στον περίγυρο των εκκλησιών, σαν ένα μυστικό που δεν έπρεπε να ειπωθεί και που όμως όλοι γνώριζαν.

»Μια αόρατη απειλή πλανιόταν στην ατμόσφαιρα. Θυμούμαι τα λόγια του πατέρα μου στη μητέρα. “Είμαι πολύ ανήσυχος, Φλωρέντσα, ο ύπνος μου δεν βαθαίνει, να αναπαυθεί ο νους μου”, της απαντούσε όταν τον ρωτούσε γιατί έμενε ξάγρυπνος τις νύ-

χτες. Ο πατέρας μου, βλέπεις, ήταν ένας από τους διοικητές της Μαόνα και...»

«Μαόνα; Τι ήταν η Μαόνα; Δεν έχω ιδέα», τον διέκοψε ο Φραντσέσκο απορημένος.

«Έχεις δίκιο. Έπρεπε να σου είχα μιλήσει γι' αυτήν εξαρχής, αλλά συγχώρα με. Παρασύρθηκα από τις θύμησες. Θα ανοίξω, λοιπόν, μια παρένθεση. Η Μαόνα ήταν μια εμπορική και ναυτιλιακή εταιρεία, που κάποια στιγμή κυριάρχησε στο νησί. Είχε αναλάβει τη διαχείριση και την εκμετάλλευση της γεωργικής παραγωγής, με κυρίαρχο προϊόν το μαστίχι, το οποίο εμπορευόταν σε μεγάλη κλίμακα. Ιδρυτές της Μαόνα ήταν δώδεκα οικογένειες ευγενών από ισχυρούς κλάδους της Γένοβας, που πήραν όλοι το όνομα Ιουστινιάνη, προς τιμήν του γενάρχη του οίκου τους. Αλλά μαζί με το επώνυμο Ιουστινιάνη διατηρούσε ο κάθε οίκος την κτητορική ονομασία του. Για παράδειγμα εγώ ονομάζομαι Ιουστινιάνης Λόγγος, όπως και ο Ιωάννης, που σου ζήτησα να εικονογραφήσεις».

«Κατάλαβα», τον καθησύχασε.

Ο κόμης έμεινε για λίγο συλλογισμένος κι έπειτα συνέχισε την αφήγησή του:

«Η Μαόνα, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της κυριαρχίας της, ήταν καταπιεστική κυρίως στα μαστιχοχώρια, και μάλιστα η καταπίεση έγινε ακόμα πιο σκληρή, τυραννική θα έλεγα, ύστερα από την αποκάλυψη μιας συνωμοσίας εναντίον της. Όμως με το πέρασμα του χρόνου γενεές ολόκληρες Γενουατών ρίζωσαν στο νησί, το θεώρησαν δεύτερη πατρίδα τους, συγχωνεύτηκαν με χιώτικες οικογένειες και διέδωσαν την αίγλη τους. Στα διακόσια είκοσι χρόνια που κατείχαν το νησί, η Χίος έφτασε στο απόγειό της. Και ξέρεις κάτι, φίλε μου; Είναι κοινή ομολογία. Μπορεί οι Γενουάτες να πέρασαν από σαράντα κύματα, αλλά επί πολλά χρόνια κατάφεραν να κρατήσουν μακριά τους Τούρκους από το νησί και ήταν μέγιστο το κατόρθωμά τους. Όπως και να το κάνεις, το παρελθόν

δεν σβήνει, Φραντσέσκο. Μήτε και η Ιστορία. Αφήνει τη σφραγίδα της. Ξεχώρισε η Χίος από τους άλλους τόπους της Ελλάδας. Τα ίχνη των Ιουστινιάνη έμειναν βαθιά χαραγμένα στην κοινωνία του νησιού», πρόσθεσε κλείνοντας την παρένθεσή του.

Είχε πια νυχτώσει. Η ατμόσφαιρα στην πολυτελή αίθουσα του μεγάρου, που φωτιζόταν από τα κεριά στα μεγάλα μπρούντζινα καντηλιέρια, ήταν πιο ζεστή. Απαλές σκιές τρέμιζαν τριγύρω, καθώς ο Βιτσέντσο Ιουστινιάνης συνέχισε την αφήγησή του, ξαναπιάνοντας το νήμα των αναμνήσεών του:

Πηγαινοερχόταν ο πατέρας από το σπίτι στο διοικητήριο και από το διοικητήριο στο σπίτι, κακόκεφος, προβληματισμένος. Πότε πότε αγνάντευε τη θάλασσα και μονολογούσε σιγανά, κι εμείς τα παιδιά πλησιάζαμε για ν' ακούσουμε. Ήμαστε τρία αγόρια. Εγώ ήμουν το μικρότερο. Τα αδέρφια μου, ο Ανδρέολο και ο Ραφαήλ, ήταν λίγο μεγαλύτερα από μένα. Η μητέρα ήταν έγκυος, θυμούμαι στον όγδοο μήνα, περιμένοντας το τέταρτο παιδί της οικογένειας.

«Ναι, συνέβη κι άλλοτε και δεν είναι λόγια δικά μου», έλεγε ο πατέρας, «είναι γραμμένο στα κιτάπια της Ιστορίας. Όταν οι Πέρσες θέλησαν να καταλάβουν τούτο το νησί του Ομήρου, φάνηκαν οιωνοί, προάγγελοι της συμφοράς».

«Μα τι λες, Αντώνιε, πέρασαν αιώνες από τότε. Ποιος ξέρει ποια ήταν η πραγματικότητα και πόσο την έχει αλλοιώσει η απόσταση», αντιδρούσε η μητέρα στο άκουσμα τέτοιων λόγων, θέλοντας απελπισμένα να απομακρύνει το φάντασμα μιας συμφοράς που αδιόρατα ένιωθε να πλησιάζει.

Ο πατέρας δεν απαντούσε, μόνο κουνούσε το κεφάλι του καρτερικά, κι αυτό την έκανε να νιώσει ακόμα πιο ανήσυχη. Λίγος καιρός πέρασε και τη δυσοίωνα αίσθηση ήρθε, δυστυχώς, να τη δικαιώσει ο λοιμός που ενέσκηψε σαράντα μέρες πριν από την άλωση από τους Τούρκους κι έμοιαζε με πανούκλα. Ήταν κάτι

σαν κατάρα, κοβόταν το νήμα της ζωής των κατοίκων λες και ήταν ξερά στάχυα. Δεν σωζόταν κανείς αν τον άγγιζε το κρύο χέρι του θανατηφόρου λοιμού. Ανήμπορο στάθηκε το λοιμοκαθαρτήριο, το καμάρι του νησιού, να περιορίσει την επιδημία, που εξαπλώθηκε ταχύτατα στην πόλη και στην ύπαιθρο. Ανώφελα αποδείχτηκαν, επίσης, όλα τα φάρμακα και τα γιατροσόφια για να ανακουφίσουν και να σώσουν τους ανθρώπους. Τα θύματα της επιδημίας ήταν αμέτρητα και μεταξύ αυτών και ο μεγαλύτερος αδερφός μου, ο Ανδρεόλο. Από μικρός είχε δείξει την κλίση του στην ιεροσύνη και είχε καταταγεί στο τάγμα των Δομινικανών μοναχών.

Ο Άγιος Δομίνικος ήταν μια περίλαμπρη μονή εντός των τειχών του φρουρίου. Ο Ανδρεόλο με αυτοθυσία προσέφερε τις υπηρεσίες του στους άρρωστους μοναχούς και όχι μόνο, μέχρι που προσεβλήθη και ο ίδιος από τον φοβερό λοιμό. Παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες για τη σωτηρία του, η οικογένειά μας στο τέλος ήπιε το πικρό ποτήρι του θανάτου. Ένα μουντό, βροχερό πρωί του 1566 ο Ανδρεόλο υπέκυψε στην καταραμένη ασθένεια. Ήταν ένα αγόρι ευγενικό, με αισθήματα ανθρωπιάς και αλληλεγγύης. Ισχνή παρηγοριά στον πόνο και στον σπαραγμό της μητέρας και του πατέρα απόμεινε η επιθυμία, εάν το παιδί που επρόκειτο να γεννηθεί ήταν αγόρι, να ονομαστεί Ανδρεόλο, στη μνήμη του χαμένου παιδιού τους.

Δεν γνώριζαν ακόμα ότι ήταν μια επιθυμία που έμελλε να μην πραγματοποιηθεί ποτέ. Και σαν να μην έφτανε η φοβερή επιδημία που είχε πλήξει το νησί, μόλις έκανε να υποχωρήσει και πήγαμε να πάρουμε ανάσα, άρχισαν σεισμοί ασταμάτητοι κι έτρεμε η γη μέρα νύχτα και βογκούσε μ' ένα αλλόκοτο, απειλητικό μουγκρητό. Ακούγαμε τριγμούς υποχθόνιους κι αναγκαστήκαμε να εγκαταλείψουμε τα σπίτια μας και να στήσουμε σκηνές στα χωράφια. Ξημεροβραδιαζόμαστε εκεί, μέχρι να σταματήσουν. Θυελλώδεις άνεμοι έπλητταν κάθε τόσο το νησί ακόμα και τους πρώτους ανοιξιάτικους μήνες κι οι κήποι άργησαν ν' ανθίσουν· μα κι όταν άν-

θισαν, τα μπουμπούκια δεν πρόφτασαν καλά καλά ν' ανοίξουν κι έπεφταν κάτω σωρός, παρασυρμένα από τους δυνατούς ανέμους, ώσπου δεν μας έμεινε αμφιβολία πως τα στοιχεία της φύσης βάλθηκαν να μας στείλουν μηνύματα συμφοράς.

Σ' αυτό το σημείο σταμάτησε για λίγο την αφήγησή του ο κόμης κι έτρεξε νοερά στα χρόνια εκείνα τα δύσκολα, τα πικρά. Για να μην αφήσει όμως τον ακροατή του σε αγωνία, συνέχισε:

Είναι πολλά τα σκοτεινά κομμάτια μέσα μου, κομμάτια νύχτας εφιαλτικής, μα θα προσπαθήσω να τα φωτίσω με τη δύναμη της μνήμης. Ελπίζω να επαρκέσει η ψυχική αντοχή μου για να επαναφέρω εμπρός στα μάτια μου τη φρικτή πραγματικότητα που έζησα.

Κι ήταν Απρίλης, κι ήταν Πάσχα. Μια μακάβρια ησυχία είχε απλωθεί τριγύρω και μια γαλήνη, που έσπασε μόνο όταν ακούσαμε τις χαιρετιστήριες βολές από τα κανόνια του φρουρίου προς τιμήν του τουρκικού στόλου που έμπαινε στο λιμάνι με κυβερνήτη τον Πιαλή πασά. Ήταν πρωτάκουστοι βρόντοι, που σαν να μας χτύπησαν κατευθείαν στην καρδιά. Ένας φόβος ξεχύθηκε από μέσα μας κι ανατριχιάσαμε. Ο πατέρας έλεγε ότι ο τουρκικός στόλος που είχε κατευθυνθεί απέναντι από τη Χίο δεν εισήλθε στο λιμάνι, για να μη διαταράξει τον εορτασμό του Πάσχα, και οι Μαονέζοι, όπως συνήθιζαν, προσέφεραν υποταγή στον στόλαρχο και τον προσκάλεσαν στο νησί.

Τρέξαμε ο αδερφός μου κι εγώ και σκαρφαλώσαμε στα τείχη του κάστρου, να δούμε τον στόλο με τα ίδια μας τα μάτια. Το λιμάνι είχε πήξει από καμιά εκατοστή γαλέρες, μπορεί και περισσότερες. Τα κόκκινα πανιά τους ανέμιζαν στον αέρα και το 'καναν να μοιάζει με πλωτό δάσος που 'χε πάρει φωτιά. Κοιτάξαμε ο ένας τον άλλο χωρίς να βγάλουμε μιλιά και γυρίσαμε τρέχοντας σπίτι. Ακούσαμε τη φωνή του πατέρα αγνώριστη, πνιγμένη στον φόβο.

«Οι άπιστοι έχουν βάλει στο στόχαστρο το νησί. Ο σουλτάνος ζητά να το εξαφανίσει από τον χάρτη, να σβήσει διά παντός τούτη τη χριστιανική εστία. Τον πληροφορήσαν ότι περιθάλπουμε χριστιανούς σκλάβους που δραπετεύουν από τη Μικρά Ασία κι έχει εξοργιστεί. Είναι αλήθεια πως φτάνουν δραπέτες κάθε τόσο, άλλοι με μικρά καράβια κι άλλοι με βάρκες, για να γλιτώσουν από τους Οθωμανούς. Μα δεν είναι μόνο αυτό. Είναι και η αδυναμία της Μαόνα να καταβάλει τον φόρο υποτέλειας που οφείλει στην Τουρκία, κι αυτό τον εξαγριώνει πιο πολύ».

Αμίλητη τον άκουγε η μητέρα. Δεν αντιδρούσε στα λεγόμενά του, όπως συνέβαινε συχνά σε τέτοιου είδους κουβέντες, κι αυτή η παραδοχή μάς τρόμαζε. Ο πατέρας εκείνη την ώρα ετοιμαζόταν να φύγει, να πάει μαζί με τους άλλους διοικητές της Μαόνα και τον ποντεστά, τον διοικητή του κάστρου, στη ναυαρχίδα του πασά, που τους είχε προσκαλέσει για να συζητήσουν. Πήγαν φορτωμένοι με δώρα για να τον εξευμενίσουν.

«Αν δεν γυρίσω, Φλωρέντσα, προστάτεψε τον εαυτό σου και τα παιδιά με κάθε τρόπο», είπε στη μητέρα και της έδωσε οδηγίες και συμβουλές. Το πρόσωπό του, το βλέπαμε, ήταν συσπασμένο από τον πόνο και το βλέμμα του θλιμμένο.

«Θα γυρίσεις. Μη λες τέτοια λόγια, Αντώνιε. Θα γυρίσεις...»

Ο πατέρας μου βέβαια ακολουθούσε την πολιτική των Μαονέζων, που πίστευαν κατά βάθος – ή μπορεί και να ήθελαν να πιστεύουν – ότι οι Τούρκοι δεν θα επιδίωκαν σύγκρουση με τη Γένοβα, γι' αυτό και δεν πήρε ιδιαίτερα μέτρα για να μας προφυλάξει.

Ως την ύστατη στιγμή αρνιόταν και η μητέρα να πιστέψει στην επικείμενη καταστροφή. Κατατρομαγμένη, μες στους λυγμούς, τον αποχαιρετούσε. Ο πατέρας την κρατούσε στην αγκαλιά του πολλή ώρα, θέλοντας να την παρηγορήσει. Ύστερα αγκάλιασε εμένα και τον αδερφό μου, μας φίλησε και μας κοίταξε με μια τρυφερότητα που δεν είχαμε ξαναδεί στα μάτια του. Ήταν πάντα αυστηρός μαζί μας και λιγομίλητος.

Μόλις βγήκε από την πόρτα του σπιτιού, τον είδαμε να ξεμακρύνει αργά, σκυφτός. Το περπάτημά του δεν θύμιζε σε τίποτα το στητό και περήφανο βάδισμά του. Έμοιαζε ταπεινωμένος. Πέρασαμε ώρες αβάσταχτης αγωνίας, περιμένοντας να γυρίσει, ώρες που δεν ξέχασα κι ούτε θα ξεχάσω ποτέ. Ωστόσο νύχτωνε και ξημέρωνε και πάλι νύχτωνε, κι οι διοικητές της Μαόνα μαζί με τον ποντεστά δεν φαίνονταν πουθενά, μήτε κι ο πατέρας, ώσπου ακούστηκε μια βουή που αναστάτωσε τη μητέρα. Κατέβηκε από το δώμα – όπου περνούσε τις περισσότερες ώρες, για ν' αγναντεύει τον δρόμο – όσο πιο γρήγορα της επέτρεπε η εγκυμοσύνη της.

«Γύρισαν... γύρισαν... Δόξα τω Θεώ», φώναξε υστερικά και πανηγύρισε, πιστεύοντας πως επέστρεψαν οι Μαονείς και βέβαια μαζί τους και ο πατέρας. Ύψωνε τα χέρια και ευχαριστούσε τον Ύψιστο και τους αγίους που ικέτευε ακατάπαυστα.

Η μητέρα ήταν μια γλυκιά πυργοδέσποινα, ευσεβής και γενναιοδωρη, με στοχαστικό βλέμμα και μια μελαγχολία ανεξήγητη.

Ο κόμης έμεινε για λίγο σιωπηλός αναπολώντας τη μορφή της. Προτού συνεχίσει τη διήγησή του, σήκωσε τα μάτια και κοίταξε τα πορτρέτα στον τοίχο της αίθουσας. Η προσωπογραφία της μητέρας του βρισκόταν εκεί, πλάι στον πατέρα του:

Χρόνια μετά σκεφτόμουν πως αυτή η θλιμμένη έκφραση των ματιών που δεν την εγκατέλειπε ήταν ίσως ένα προμάντεμα του φρικτού ριζικού της. Η χαρά της κόπηκε απότομα. Τα χέρια της χαμήλωσαν κι έπεσαν άψυχα στα πλευρά της, καθώς σχεδόν αμέσως ένας αλαλαγμός απόγνωσης διαδέχτηκε τη βουή. Πεταχτήκαμε έξω μαζί με τον αδερφό μου και, πριν εκείνη προλάβει να μας συγκρατήσει, κατεβήκαμε βιαστικά την πέτρινη σκάλα του αρχοντικού μας και τρέξαμε στη μεγάλη πλατεία του κάστρου να μάθουμε τι συνέβαινε. Το φρούριο αντηχούσε από κραυγές αγωνίας, που ολοένα και δυνάμωναν και πλήθαιναν.

«Τούρκοι... Τούρκοι... Πάτησαν το κάστρο!»

Τούρκοι στρατιώτες, χωρίς να βρουν καμιά αντίσταση, εισέβαλαν στο κάστρο, κατέβασαν τη χριστιανική σημαία του αγίου Γεωργίου και ανέβασαν την τουρκική με την ημισέλινο. Φαίνεται πως αυτό ήταν το σινιάλο για την επιτυχία του σχεδίου, γιατί μετά ξέσπασαν νέοι θρήνοι και νέοι αλαλαγμοί, νέες κραυγές πανικού.

«Ο πασάς... Θεέ μου... Έρχεται ο πασάς!»

Κάποιοι δύσπιστοι έτρεχαν στις επάλξεις για να επιβεβαιώσουν το γεγονός της τουρκικής κατοχής, ενώ άλλοι πανικόβλητοι έτρεχαν στα υπόγεια των σπιτιών, σε υπόγειες στοές, σε εκκλησίες και όπου αλλού νόμιζαν πως υπήρχε ασφάλεια για τη ζωή τους.

«Μα τι συνέβη; Οι διοικητές της Μαόνα τι απέγιναν, ο πατέρας σου;» ρώτησε ο Φραντσέσκο.

Ήταν φανερό πως η ψυχή και οι αισθήσεις του κόμη ήταν στραμμένες στις θύμησες του παρελθόντος και κάποιες στιγμές έχανε, θαρρείς, την επαφή με το παρόν.

«Ο πατέρας μου; Ναι, ναι, θα σου πω», απάντησε κι έσυρε τα χέρια στα γόνατα, για να βρει, νόμιζες, την προς στιγμή χαμένη αφή του χρόνου.

Η φωνή του ήταν βαριά και σταθερή όταν συνέχισε την αφήγησή του:

Όπως μάθαμε εκ των υστέρων, όταν πήγαν οι Μαονείς και ο ποντεστά στη ναυαρχίδα, ο πασάς άρχισε να τους κατηγορεί για την επιμονή να θέλουν να διοικούνται μόνοι τους, για την περίθαλψη των χριστιανών σκλάβων, όπως και για την καθυστέρηση καταβολής του φόρου υποτέλειας. Εκείνοι, τρομοκρατημένοι, προσπαθούσαν μάταια να αντικρούσουν τις κατηγορίες. Λόγω χρηματικής αδυναμίας της εταιρείας, ικέτευαν να τους δοθεί προθεσμία έξι μηνών για να εξοφλήσουν το χρέος τους. Η αντίδραση του πασά ήταν εκρηκτική. Κεραυνοί εκτοξεύτηκαν από

το στόμα του κι έπεσαν πάνω στα κεφάλια τους. Τους συνέλαβε και τους φυλάκισε όλους μέσα στα πλοία. Πολύ αργότερα μερικοί μπόρεσαν και πλήρωσαν πολλά λύτρα και αφέθηκαν ελεύθεροι. Τον πατέρα μου δεν τον ξαναείδαμε και δεν μάθαμε ποτέ τι απέγινε.

Εν τω μεταξύ χιλιάδες Τούρκοι, με την πρόφαση πως ήθελαν να αγοράσουν υφάσματα για τις στολές τους και πανιά για τα καράβια τους, αποβιβάστηκαν στην πόλη, έχοντας κρυμμένα όπλα κάτω από τα ρούχα τους. Ο σκοπός τους και οι άγριες διαθέσεις τους φανερώθηκαν μόνο όταν δόθηκε το σινάλο και βγήκε ο πασάς στην ξηρά. Άλαλοι, με την παιδική περιέργεια να 'χει νικήσει τον φόβο, τον κοιτούσαμε να μπαίνει στο κάστρο καβάλα στο άλογο, ντυμένος με άσπρη μεταξωτή χρυσοκέντητη στολή, και να κατευθύνεται προς το παλάτι των Ιουστινιάνη. Τον συνόδευαν Τούρκοι, άλλοι έφιπποι και άλλοι πεζοί. Μάζεψε εκεί τους άρχοντες και τους ανακοίνωσε την κατάκτηση του νησιού.

«Από σήμερα είμαι ο κυρίαρχος του νησιού. Μην επιχειρήσετε ν' αντισταθείτε, γιατί θα το κάψω, θα το σβήσω από τον χάρτη», τους είπε.

Από κείνη τη στιγμή οι στρατιώτες του θύμιζαν θηρία ανήμερα. Έμπαιναν στα αρχοντόσπιτα οπλισμένοι με ρόπαλα στα χέρια κι εξανάγκαζαν τους ανθρώπους να τα εγκαταλείψουν για ν' αρχίσουν την άγρια λεηλασία. Με μάτια αγριεμένα, σαν πεινασμένοι λύκοι, ορμούσαν στη λεία τους. Θαμπωμένοι από τον πλούτο που αντίκριζαν, άρπαζαν τους θησαυρούς των σπιτιών, τα απογύμνωναν από έπιπλα, χαλιά, πλουμιστές ταπετσαρίες, γέμιζαν σάκους με αντικείμενα αξίας, δουλεμένα με ασήμι και σμάλτο και πολύτιμα πετράδια και κοράλλια, χρυσά κοσμήματα και διαμαντικά, γουναρικά από τη Ρωσία, πολυτελή υφάσματα, μεταξωτά και βελούδα, ταφτάδες κεντημένους με μαργαριτάρια, και τα κουβαλούσαν όλα στα πλοία, για να επιστρέψουν αμέσως μετά με καινούργια αρπακτική μανία.